

27. 1. 2015

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Zvláštní subjekty právních vztahů - podnikatel, odborník, spotřebitel, slabší smluvní strana

Zák. č. [89/2012](#) Sb., občanský zákoník („OZ“) sice odstranil dvoukolejnost obchodních a civilních závazkových vztahů, upravuje ale i nadále a v některých případech nově některé zvláštní kategorie subjektů, u nichž se uplatní speciální ustanovení. V tomto článku se věnujeme jednotlivým speciálním kategoriím subjektů (podnikatel, odborník, spotřebitel, slabší smluvní strana), které OZ na různých místech upravuje.

Podnikatel

Podnikatel je definován v § 420 odst. 1 OZ jako ten, kdo samostatně vykonává na vlastní účet a odpovědnost výdělečnou činnost živnostenským nebo obdobným způsobem se záměrem činit tak soustavně za účelem dosažení zisku. Vedle toho zakotvuje OZ v § 420 odst. 2 a v § 421 fikci, že se za podnikatele považují i osoby, které (i) uzavírají smlouvy související s vlastní obchodní, výrobní nebo obdobnou činností či při samostatném výkonu svého povolání, (ii) které jednájí jménem nebo na účet podnikatele a (iii) které jsou zapsány v obchodním rejstříku.[1] Naopak vyvratitelnou podmínkou se za podnikatele prohlašuje osoba, která má k podnikání živnostenské nebo jiné oprávnění podle jiného zákona.

Ustanovení upravující závazkové vztahy podnikatelů nalezneme na různých místech OZ. V první řadě se jedná o úpravu specifik styku mezi podnikateli navzájem či při provozu obchodního závodu.

Ustanovení § 558 odst. 1 OZ stanoví, že výraz připouštějící více odlišných výkladů použitý v právním styku mezi podnikateli, má takový význam, jaký má v obchodním styku pravidelně. Naopak ve vztahu k nepodnikateli je nutné v případě sporu znalost tohoto významu u nepodnikatele prokázat. Ustanovení cílí na situace, kdy konkrétní výraz získá v určitých oblastech podnikání svůj zvláštní význam, odlišný od významu obecného. Toto výkladové pravidlo doplňuje obecná výkladová pravidla obsažená v OZ a uplatní se při zjišťování úmyslu jednajících. Pokud by např. výklad podle § 556 odst. 1 OZ (úmysl jednajících) nebo § 558 odst. 2 OZ (zavedená praxe stran) ukazoval na jiný význam užitého pojmu než aplikace § 558 odst. 1 OZ, použije se tento jiný význam odpovídající úmyslu

jednajícího nebo zavedené praxi stran.[2]

Pozornost je třeba věnovat také § 558 odst. 2, který stanoví, že v právním styku podnikatelů jsou vedle zákona pramenem práva i obchodní zvyklosti, ať už obecné či daného odvětví, pokud to ujednání stran nebo zákon výslovně nevyloučí. Obchodní zvyklosti mají dokonce přednost před dispozitivními ustanoveními zákona. Na rozdíl od zákona neplatí pro obchodní zvyklosti (ať už obecné nebo odvětvové), že soud zná právo („*iura novit curia*“), neboť nejde o pravidla publikovaná ve Sbírce zákonů, a proto bude nutné v případě soudního řízení prokazovat jejich existenci a obsah.

Je plně v dispozici smluvních stran, zda dohodou aplikaci obchodních zvyklostí vyloučí nebo se dohodnou na tom, že se bude závazek řídit přednostně dispozitivními ustanoveními zákona a až v druhé řadě obchodními zvyklostmi. I v případě, že si strany ujednají výjimku z použití obchodních zvyklostí, může nastat situace, že se jedna strana vůči druhé obchodních zvyklostí úspěšně dovolá, a to pokud prokáže, že zvyklost byla druhé straně známa a že tato byla s postupem srozuměna. „Srozumění“ musí být patrné z konkrétního jednání druhé strany.

Ve styku mezi podnikateli lze rovněž určit část smlouvy odkazem na obchodní podmínky vypracované odbornými nebo zájmovými organizacemi (§ 1751 odst. 3 OZ), aniž by tyto byly ke smlouvě připojeny nebo oběma stranám prokazatelně známy tak, jak tomu třeba u jiných smluvních stran. OZ nevyžaduje, aby byly tyto všeobecné obchodní podmínky obecně známé, ani neklade žádné zvláštní požadavky na zmíněné odborné či zájmové organizace.

U systematických elektronických záznamů o právních jednáních řazených poslopně a chráněných proti změnám učiněných při provozu závodu (§ 562 odst. 2 OZ) a u písemností týkajících se právních skutečností, k nimž běžně dochází při provozu závodu (§ 566 odst. 2 OZ), stanoví zákon vyvratitelnou domněnku spolehlivosti (u elektronických záznamů) a správnosti (u písemností) jejich obsahu, dovolá-li se těchto záznamů či listin strana, která není jejich původcem. Spolehlivost a správnost není míněna pravost, takže v případě, že vystavitel listiny nebo ten, kdo vytvořil záznam, popře jejich pravost proti tomu, kdo se jich dovolává, ponese druhá strana důkazní břemeno, že jsou dané materiály autentické.[3]

Na vztahy podnikatelů se uplatní také nový institut potvrzovacího obchodního dopisu („*letter of confirmation*“), zavedený § 1757 odst. 2 OZ. Jde o jeden z mála případů, kde OZ ztotožňuje nečinnost s projevem vůle. Ustanovení umožňuje, aby jedna ze stran smlouvy uzavřené v jiné než písemné formě potvrdila druhé straně obsah této smlouvy potvrzovacím dopisem. Zatímco ve vztahu podnikatele a nepodnikatele je nutné, aby případné odchylky od původní smlouvy byly druhou stranou přijaty, v obchodním styku může dojít k faktické změně obsahu smlouvy i bez výslovného souhlasu druhé strany. Postačí, že je potvrzující strana v dobré víře a že se dopis odchyluje od ujednaného obsahu smlouvy pouze nepodstatným způsobem a jsou takového rázu, že by je rozumný podnikatel ještě schválil. Druhá strana také může změně obsahu závazku potvrzovacím dopisem zabránit tím, že v něm uvedené odchylky odmítne.

Ve styku mezi podnikateli se liší i režim § 1799 a § 1800 OZ regulující doložky adhezních smluv odkazující na podmínky uvedené mimo samotný text smlouvy, které jsou špatně čitelné, nesrozumitelné nebo zvláště nevýhodné. Aplikaci těchto ustanovení lze ve smlouvách mezi podnikateli vyloučit v případě, že problematická doložka mimo text adhezní smlouvy hrubě neodporuje obchodním zvyklostem a zásadám poctivého obchodního styku. Podnikatel se také nemůže vůči podnikateli ani nepodnikateli dovolat ustanovení o neúměrném zkrácení či lichvě (§ 1797 OZ).

Podle § 1963 OZ je v případě dodávek zboží nebo služeb za úplatu mezi podnikateli úplata splatná, aniž je zapotřebí výzvy k placení, do třiceti dnů od doručení faktury (nebo jiného dokumentu

podobné povahy)[4] nebo od doručení zboží nebo služby podle toho, který z těchto dnů nastal později, popř. od převzetí zboží či služby či ověření jejich kvality, bylo-li převzetí/ověření sjednáno. Zákonnou dobu splatnosti lze dohodou stran posunout. Pokud by však měla být delší než 60 dní, nesmí být takové ujednání k věřiteli „hrubě nespravedlivé“. Při dodávkám veřejnoprávní korporaci nelze ujednat dobu splatnosti delší než 60 dní.

V případě tzv. jednostranných obchodů, tedy závazků mezi podnikatelem a nepodnikatelem, si zaslouží pozornost zejména otázka nabývání vlastnictví od nevlastníka podle § 1109 písm. b) a § 1110 OZ. Nemovitou věc nezapsanou ve veřejném seznamu lze nabýt od nevlastníka-podnikatele, dojde-li k převodu při jeho podnikatelské činnosti, a je-li nabyvatel v dobré víře. U použitých movitých věcí lze nabýt od nevlastníka-podnikatele, jde-li o převod při jeho podnikatelské činnosti a on při běžném obchodním styku s takovými věcmi obchoduje a je-li nabyvatel v dobré víře. I v takovém případě však zákon stanoví povinnost nabyvatele věc vydat, prokáže-li vlastník, že o věc přišel ztrátou nebo odcizením a od této události neuplynulo více než 3 roky.

Podnikatel je podle § 1732 odst. 2 OZ vázán svou reklamou, katalogovou nabídkou či vystavením zboží jako návrhem dodat toto zboží či službu za určitou cenu (s implicitní výhradou do vyprodání zásob). Při prodeji zboží nepodnikateli či podnikateli zjevně mimo podnikatelskou činnost druhé strany se na podnikatele vztahuje z oddílu věnovaného kupní smlouvě rovněž pododdíl o prodeji zboží v obchodě (§§ 2158 - 2174 OZ), z nichž zřejmě nejvýznamnějšími modifikacemi smluvního vztahu je odpovědnost prodávající za vady, které se u zboží vyskytnou do 24 měsíců od převzetí.

Řada povinností vyplývá pro podnikatele z ustanovení věnovaných závazkům se spotřebiteli §§ 1810 - 1867 OZ. Tato problematika je stručně shrnuta níže u odstavců věnovaných spotřebiteli, svým rozsahem však přesahuje záběr tohoto článku.

Odborník

OZ oproti předchozí úpravě nově zavádí tzv. profesní odpovědnost. Odborníků se týká v obecné rovině § 5 OZ, který u toho, „kdo se veřejně nebo ve styku s jinou osobou přihlásí k odbornému výkonu jako příslušník určitého povolání nebo stavu,“ stanoví vyšší nárok na pečlivost a znalosti. V soukromoprávních vztazích je nerozhodné, zda tento proklamovaný „odborník“ skutečně má potřebnou kvalifikaci a veřejnoprávní povolení. Nedodrží-li odborník zákonnou vyšší úroveň péče, posuzuje se tato skutečnost k jeho tíži.

Ustanovení § 2950 OZ upravuje škodu způsobenou poskytnutím nesprávné nebo neúplné informace nebo škodlivou radou tím, kdo se hlásí k odbornému výkonu určitého povolání, k určitému stavu nebo vystupuje jako odborník, a to v případě rad poskytovaných za úplatu a v oboru proklamované odbornosti. V praxi bude pro ty, kdo určitou odbornou činnost vykonávají, vhodné především co nejpečlivěji ověřovat vstupní informace od klientů, na jejichž základě jsou rady poskytovány, a správné pochopení a aplikaci těchto rad ze strany klienta a samozřejmě dostatečně vymezovat situaci, na kterou se rada vztahuje („disclaimer“). U rad poskytnutých bezúplatně odpovídá odborník jen za škodu způsobenou úmyslně.

U škody způsobené odborníkem navíc soud nemůže přistoupit k moderaci výše náhrady škody z důvodů hodných zvláštního zřetele (§ 2953 odst. 2 OZ).

Spotřebitel

Spotřebitel je vymezen v § 419 OZ jako člověk, který uzavírá smlouvu s podnikatelem nebo s ním jinak jedná mimo rámec své podnikatelské činnosti nebo svého povolání. Povinnosti podnikatele vůči spotřebiteli jsou upraveny v §§ 1810 - 1867 OZ. Jedná se zejména o širokou informační povinnost,

zákaz určitých smluvních klauzulí a o úpravu povinností u specifických závazkových vztahů (smlouvy uzavírané distančním způsobem a mimo obchodní prostory, dočasné užívání ubytovacího zařízení a jiné rekreační služby).

U vztahu se spotřebitelem také platí výjimka týkající se ujednání o propadné zástavě (§ 1315 odst. 3 NOZ). Obecně je zakázáno ujednat si v zástavní smlouvě u nedospělého dluhu, že

- 1) se zástavní věřitel nebude domáhat uspokojení ze zástavy,
- 2) zástavní věřitel může zástavu zpeněžit libovolným způsobem nebo si ji ponechat za libovolnou cenu,
- 3) zástavní věřitel může brát ze zástavy plody nebo užitky.

Zmíněná ujednání jsou v souladu se zákonem od momentu dospělosti zajištěného dluhu. Avšak tato výjimka neplatí, je-li zástavním dlužníkem spotřebitel nebo fyzická osoba, která je malým či středním podnikatelem.[5], [6]

Výhodněji je pro spotřebitele upravena i otázka předání zboží odesílaného prodávajícím, neboť k předání dochází až ve chvíli, kdy je zboží kupujícímu předáno dopravcem, vybral-li dopravce prodávající. V ostatních případech je zboží předáno už předáním prvním dopravci a umožněním uplatnit práva z přepravní smlouvy (§ 2090 OZ).

Spotřebiteli také svědčí obrácené důkazní břemeno v některých případech nekalosoutěžního jednání podnikatele, kterým zasahuje do spotřebitelových práv nebo je ohrožuje. V případě tvrzené klamavé reklamy, klamavého označení zboží nebo služby, srovnávací reklamy, vyvolání nebezpečí záměny a ohrožování zdraví nebo životního prostředí musí rušitel nekalé soutěže prokázat, že se daného jednání nedopustil. Je-li v těchto případech uplatněn nárok na náhradu škody, musí rušitel prokázat, že škoda nebyla způsobena nekalou soutěží.

Slabší smluvní strana

Slabší smluvní strana je širším pojmem než spotřebitel, ačkoliv se bude s pojmem spotřebitele často překrývat a lze předpokládat, že spotřebitel bude téměř vždy slabší smluvní stranou. Ochrana slabší smluvní strany je jedním ze základních principů, na nichž OZ stojí a z něhož vychází řada jeho ustanovení.

Ustanovení § 433 odst. 2 OZ přichází s vyvratitelnou domněnkou, že slabší smluvní stranou je vždy ta osoba, která vůči podnikateli vystupuje v hospodářském styku mimo souvislost s vlastním podnikáním. Srovnáme-li tuto dikci s definicí spotřebitele, je patrný rozdíl, že slabší smluvní stranou může být nejen člověk, ale i právnická osoba. Tato vyvratitelná domněnka usnadňuje situaci nepodnikatelům, současně však nevyklučuje případy, kdy bude slabší smluvní stranou podnikatel – posouzení, zda je konkrétní subjekt v daném závazkovém vztahu v pozici slabší smluvní strany, bude vždy záležet na konkrétních okolnostech případu. Kritérii pravděpodobně budou míra informační asymetrie, hospodářská síla a možnost ovlivňovat obsah smlouvy.

OZ stanoví obecnou povinnost podnikatelů nezneužívat v hospodářském styku své odbornosti ani svého hospodářského postavení k vytváření či využití závislosti slabší smluvní strany a k dosažení zřejmé a nedůvodné nerovnováhy v právech a povinnostech (§ 433 odst. 1 OZ). Vágní zákaz „vytváření závislosti“ je zatím doktrínou vykládán jako zákaz vytváření závislosti zneužívajícím způsobem, tedy se zlou vírou.[7] V případě jednání, které by odporovalo tomuto ustanovení, se může slabší smluvní strana dovolat jeho neplatnosti. Jelikož je ustanovení § 433 odst. 1 OZ kogentní, vznikne-li slabší straně jeho porušením škoda, presumuje zákon u silnější strany zavinění podle § 2911 OZ.

Podle § 630 odst. 2 nelze ujednat v neprospěch slabší smluvní strany jinou než zákonnou promlčecí lhůtu, a to pod sankcí absolutní neplatnosti takového ujednání. Není podstatné, zda se jedná o promlčecí lhůtu kratší nebo delší než zákonná, směrodatné je, že jde o promlčecí lhůtu v neprospěch slabší smluvní strany.

JUDr. Ivan Rada, Ph.D.,

Mgr. Eliška Sýkorová

[Rada & Partner advokátní kancelář, s.r.o.](#)

Truhlářská 1108/3

110 00 Praha 1

Tel: +420 224 810 090

e-mail: i.rada@radapartner.cz

[1] Vzhledem k tomu, že osoby uvedené sub (i) a sub (iii) budou zpravidla naplňovat definiční znaky uvedené v § 420 odst. 1 OZ, považujeme volbu fikce (která obecně simuluje právní skutečnost) za nevhodnou a vhodnější by podle našeho názoru bylo volit nevyvratitelnou právní domněnku.

[2] Viz Handlar, J. in Lavický, P. a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 – 654). Komentář. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 2003.

[3] Viz Lavický, P. in Lavický, P. a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 – 654). Komentář. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 2041.

[4] Zde je třeba poukázat na to, že zákonodárce podmiňuje začátek běhu lhůty doručením faktury nebo jiné podobné výzvy (míněno výzvy k placení), přestože současně uvádí, že výzvy k placení není třeba.

[5] Tato specifická kategorie podnikatelů se objevuje jen v ustanovení § 1315 odst. 3 OZ. Za malého a středního podnikatele se podle § 2 zákona č. [47/2002](#) Sb., o podpoře malého a středního podnikání, považuje podnikatel, který splňuje kritéria stanovená přímo použitelným předpisem Evropských společenství, kterým je nařízení Komise (ES) č. 70/2001. Těmito kritérii jsou (i) počet zaměstnanců pod 250; (ii) roční obrát buď nepřesahující 40 milionů EUR, nebo bilanční sumu roční rozvahy nepřesahující 27 milionů EUR; (iii) nezávislost, kterou se zjednodušeně rozumí, že zde nesmí mít více jak 25% hlasovací podíl osoba, která není malým nebo středním podnikatelem.

[6] Ustanovení § 1964 odst. 2 a § 1972 odst. 2 OZ navíc přiznávají zvláštní právo dovolat se neúčinnosti zneužívajících smluvních ustanovení „právnícké osobě založené k ochraně zájmů malých a středních podnikatelů“.

[7] Viz Lavický, P. a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 – 654). Komentář. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 1652.

Další články:

- [Odpovědnost člena voleného orgánu dle § 159 OZ a vymezení škody způsobené právnické osobě](#)
- [Vnosy do společného jmění manželů a jejich valorizace v aktuální judikatuře Nejvyššího soudu a Ústavního soudu](#)
- [Právo na přístup ke kamerovým záznamům: střet GDPR, informačního zákona a praxe veřejných institucí](#)
- [Postoupení pohledávky na výživné jako novinka právní úpravy účinné od 1. 1. 2026](#)
- [Jak zahájit provoz mezinárodní letecké linky do České republiky \(EU\): právní požadavky pro aerolinky ze třetích zemí](#)
- [Mimořádné vydržení a vývoj judikatury Nejvyššího soudu](#)
- [Preventivně-sankční funkce náhrady nemajetkové újmy za porušení osobnostních práv pohledem Ústavního soudu](#)
- [Odštěpný závod zahraniční společnosti optikou NIS2: Jak správně určit velikost podniku?](#)
- [Zápis ochranné známky bez komplikací. Klíčem k úspěchu je kvalitní předběžná rešerše](#)
- [Zneužití práva na přístup podle GDPR](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 31. - létající pořizovatel ve světle nového stavebního zákona](#)